

Ma Văn Kháng

Con nhà làm bún

-Gái lùn! Gái lùn dậy. Dậy, sắp sáng rồi! Gọi, lay, đập tay, giật chân. Không khéo phải cầu véo, đâm đập, dựng nó dậy nó mới dậy cũng nên. Phần đêm đang khép cánh. Mặt đất đã âm ẩm khí dương. ừ thì con gái hai mươi tuổi là tuổi ăn tuổi ngủ, nhưng tuổi này cũng là tuổi làm lụng chứ. Không làm thì lấy gì mà ăn.

Không bớt ăn bớt ngủ, dậy từ lúc này, khi thiên hạ còn ngủ cả; không lấy sự chịu thương chịu khó để bù lấp chỗ kém cỏi của số kiếp thì làm sao mà sống được đến bây giờ, làm sao năm giờ đã có hàng cho khách đến lấy kịp đón châu ăn sáng của mọi người!

- Gái lùn! Dậy, con!

May, lần này bà Gái chỉ gọi giật hai câu ngắn, con bé đã vùng ngay dậy, ngáp dài một cái rồi gỡ mớ tóc bù, vừa thò chân xuống quờ quờ tìm guốc. Tiếng guốc như một sinh vật rút từ bóng đêm ra sức sống mỗi lúc một to dần. Lát sau thấy tiếng nước trong chảo bột vỗ sóng óc ách. Rồi bốc lên mùi bột gạo ngâm chua khẳm và mùi than bén lửa khen khét, mùi của sự sống, trong bóng đêm đen nhò.

- Đây, cẩn thận, lượt cho kỹ không bún giót như hôm qua. Mà

xem lại cái khuôn đi, mẹ thấy không khéo nó thủng, con à. Tuy vậy bà Gái nói mà vẫn cảm thấy tiếng mình không thật. Nó vang đi đâu, trong căn nhà mái thấp đã mù mù hơi khói, hơi nước, chìm ngấm bóng hai người đàn bà, một già là bà, một trẻ là con bà. Hóa ra ở đây, lúc này không cần ngôn ngữ. Lúc này, ngõ xóm khéo chỉ có hai mẹ con bà dậy bắt đầu công việc làm bún. Mọi người đang yên giấc. Không ngủ lúc này chỉ có ma, không ngủ lúc này họa chăng chỉ có kẻ trộm đang hành nghề. Thức giấc lúc này chỉ có hai mẹ con bà Gái. Hai mẹ con như hai cái bóng âm thầm, quờ quạng, cắm cúi vào công việc đầu tiên để chế tác ra sợi bún là gạn bột và nhóm lò.

* * *

Những sợi bún làm trong đêm đem lại lời lãi trông thấy. Một cân gạo làm được ba cân bún ngon. Nhưng khách chỉ được đổi có hai cân rưỡi. Làm bún tậu được ruộng, xây được nhà. Nhưng, đó là nói người có sức vóc và bỏ qua cái vất vả, cực nhọc của công việc này.

Ôi, cái cực nhọc của công việc là trong bóng đêm, để biến hóa từ vật thể này sang vật thể kia nói sao cho thấu. Vì nó để lại di chứng ở ngay hình hài, vóc dáng, cung cách của hai mẹ con bà; người gì mà kiệm lời, mà cứ xo xo xúi xúi, cắm cắm cúi cúi, cắm có thấy gương mặt ngẩng lên tròn vẹn và hai bàn tay thì lúc nào cũng nhót nhèo nhèo, trong khi các kẽ chân kẽ tay bị nước chua

ăn mòn ngày qua ngày cứ lở loét bỏ bột ra, trông thấy cả lớp thịt đỏ nhờ bên trong, như tay chân người hủi.

Muốn có sợi bún đẹp, ngon, công việc phải tỉ mẩn ngay từ khâu chọn gạo, không phải là hạt gạo mới lắm nhưa mà là hạt gạo cũ bụng bạc kia. Gạo muốn thành bún tất nhiên trước hết phải sóc cho kỹ, rồi xay thành bột ướt và ngâm chua cho nó nở. Nóng thì một, hai ngày. Rét thì có khi phải ngâm tới bốn, năm ngày. Bột nở đủ độ là vớt, cho vào khăn, gói lại rồi lấy đá lèn. Lèn cho khô rồi đem bột nặn thành quả. Quả bột hình thành nhờ tay người trực tiếp, rồi cũng tay người trực tiếp cho nó vào quay, thả nó vào nồi luộc. Chà, đã tưởng luộc chín là xong, nào ngờ đôi tay vẫn chưa được nghỉ ngơi. Nhắc quả bột đã chín ở phần da bên ngoài ra còn phải cho vào cối giã, rồi sau đó cho vào bồn thầu cho nhuyễn. Thầu khó lắm, quá tay cho nước nhiều là nhão ngay. Ôi chao! Cái vất vả vẫn chưa buông tha. Vì bây giờ mới đến khâu lượt bột, tức cho bột vào cái lượt có hình cái túi làm bằng tơ lụa Hà Đông, bóp bằng tay thật kỹ cho bột mịn. Tuy nhiên dùng sức cơ bắp nhiều hơn là khâu vắn bún tiếp sau. Vắn thật mạnh để bột tuôn xuống nồi nước đang sôi, và trong mung lung hơi nước nhoè nhoẹt, bấy giờ khi bóng đêm đang tan, trong cái cảnh huống ba chìm bảy nổi, mới thấy được sợi bún lập lờ trong làn nước sôi cuộn.

* * *

Ôi, những sợi bún trắng muốt kết tinh từ trong bóng đêm lao động vừa dai vừa giòn, lại còn bóng bẩy ngon lành. Công phu, nhưng chỉ mới nhìn sợi bún đã muốn ăn. Vừa đặt vào môi đã thấy nó trôi vào cổ họng. Người ăn bún quen dạ chẳng cần nói cũng biết là đông, nhất là đàn bà. Người nghiện bún cũng không ít. Ngày xưa trong ngõ này thì có cụ Thượng họ Bùi, còn như bây giờ, hàng ngày vẫn có cả chục người đến chờ bún khuôn một, hay còn gọi là bún đầu nước ngay từ lúc tinh mơ. Bún đầu nước ít nhựa, dai giòn, ngon, một người ăn hết một cân bún rồi là thường. Mà đây chỉ là chấm nước mắm hay mắm tôm chanh ớt thôi đấy. Bún có nhiều loại. Sợi bún ở trong chậu lấy tay vớt lên, vuốt xuôi, rồi trở tay đặt xuống, sợi dài trông như con len tở, gọi là bún con bừa, con cúi. Bún nắm là vóng sợi bún lên tay, nắm cho nó kiệt nước, đặt xuống, to nhỏ theo ý mình, nhưng thích nhất là bún vẩy ốc, còn gọi là bún lá, bày ở mẹt bún chả, mười lá trắng tinh đẹp như hoa nhài, nhìn đã thấy mê. Mê bún, nghiện bún ở ngõ xóm này xưa như đã nói là cụ Thượng họ Bùi. Bà Gái nhớ: Cụ Bùi Mỗ, người làng này, xưa học giỏi, tài cao, đức trọng, được thăng Thượng thư, vào nhậm chức ở Huế, nhớ bún quá, phải mời ông Quảng, anh giai bà vào chuyên làm bún cho cụ xơi. Sau ông Quảng già, trở lại cố hương, Bùi tiên sinh thưởng cho chức Trưởng bạ.

Ngồi nghe mẹ kể chuyện mà cậu út Nhón đứng đờ như không.

Chỉ có Gái lùn là có vẻ lẳng tai, nhưng lại ghé mắt, lơ ngơ: "Thượng thư là chức gì, hả mẹ?" Bà Gái ngẩn mặt nghĩ : Thì thấy người ta nói vậy thì nói theo chứ nào có biết. Mà biết để làm gì?

Biết chẳng để làm gì cả! Vì quanh năm suốt tháng, từ đời cụ kỵ ông bà cha mẹ chỉ một việc đơn thuần là làm ra sợi bún. Chỉ một nhịp sinh hoạt là ngày ngày trở dậy từ hai giờ sáng, hết gạo bột, lọc bột, giã bột lại đến thầu bột, lượt bột, vắn bún, khép kín một chu trình chế tác để đến sáu giờ giao hết hàng thì lăn ra ngủ. Ngủ đến hai giờ chiều là dậy chọn gạo, sóc gạo rồi mười giờ lên giường để hai giờ sáng lại bắt đầu vòng tuần hoàn mới là dồn sức làm. Làm, chỉ có làm, làm đến mức hai bàn tay nát như như bùn vữa. Làm, cả năm cả tháng chỉ nghỉ độc một ngày mồng một Tết, là ngày miệng thiên hạ còn dành riêng ăn cỗ. Làm như một thói quen. Như mục đích là làm. Như không có nhu cầu gì. Không có sinh thú gì khác. Không quan tâm tới bất cứ một cái gì khác ngoài công việc vì đã chấp nhận sự an bài, không nề hà, không suy bì so sánh, không biết đến khổ ải, thiệt thòi. Cũng chẳng có yêu cầu gì cho riêng bản thân. Vì ngay đến cả cái tên gọi cũng không cần nữa là. Mẹ là bà Gái. Con trai là Nhớn. Con gái là Gái con, Gái chị, Gái em, hoặc Gái lùn, Gái cao tùy theo vóc dạc. Từ đời ông bà đã vậy. Nhà là xưởng sản xuất. Số kiếp đã định, lớn bé, nam nữ trong nhà thấy đều là thợ chuyên nghề chế biến món

thực phẩm dân gian phổ biến này. Có nhẽ phải đến đời này, chỉ đến đời này mới có chút ngoại lệ. Tức cậu út Nhớn con bà Gái, từ lúc còn ở tuổi thiếu niên mới không tham gia công việc cùng cha mẹ và các chị. Cậu út Nhớn được đi học. Cậu tách dần khỏi cái đời sống lầm than cực khổ của mẹ và chị cậu. Mẹ cậu, chị cậu, lấy ra từ bóng đêm nguồn sức mạnh tăm tối, còn cậu, chỉ tìm thấy ở đó lòng căm hờn và sự khinh miệt. Cậu bĩu môi, khinh bạc:

- Sống như dưới địa ngục thế này mà cũng chấp nhận được!

* *

Cậu út Nhớn mười bảy tuổi dong dỏng cao, da trắng mịn, mặt xương, mũi dọc dừa, tóc dày rậm, rẽ ngôi giữa, thanh tao nhẹ nhõm như một mũi tên, trông vẻ ngoài đã thấy là cái tinh hoa vắt ra từ cuộc đời lam lũ của mẹ và chị. Nhưng trông sáng sủa vậy mà cậu học kém. Trượt vở chuôi vào học cấp trung học, cậu ở nhà chơi nhớn đã hơn năm.

Một hôm, tôi sang xưởng chế biến của bà Gái xin nước đăi bún, nước này có chất chua của bột lên men, rất rít, rửa bát sạch hơn nước chuyên dùng của Thái

Lan, thì bà Gái nín lấy tôi:

- Cô ơi, cô là hàng xóm, cô còn đi làm, cô quen thuộc nhiều, cô giúp thằng Nhớn nhà tôi kiếm công ăn việc làm mới. Tôi sợ nó bị lôi kéo...

Nhưng tôi chưa kịp giúp cậu Nhớn nhà bà Gái được tý nào, đã thấy cậu vè vè cái xe Honda nữ hoàng đỏ chót đằng sau đèo một cô gái mặc váy cộc vào ngõ và mặt mày phớn phở khác thường. Cậu út Nhớn thực hiện một cú nhảy vọt. Cậu Nhớn đã có người yêu, đã có bồ bịch, nhân tình. Và còn hơn cả nhân tình nhân gái nữa. Vì từ hôm ấy cô gái nọ ăn ở với Nhớn ở nhà mẹ Nhớn, một căn buồng ở nách cái phân xưởng chế biến bún nọ như vợ chồng thật sự. Cô tên Mùa Đem Kim, một cái tên kếp giao duyên tân cổ, cô trạc ba mươi. Chỉ nhận ra cô ở độ tuổi ấy mỗi trưa cô trở dậy, tóc tai rũ rượi, đánh răng, xúc miệng ồ ọc. Lúc ấy phấn son đã bong sạch, da mặt cô sạm sạm màu chì, lấm chấm nốt tàn nhang. Lúc ấy cô hiện thành một cô gái quê có đôi mắt trắng dã, ngực bọc cái xu chiêng bọc hai đầu vú to dài thông theo như hai quả đu đủ, dưới cái quần hoa lửng là đôi chân vòng kiềng khuỳnh khoạng. Cô đứng vung tay vung chân làm vài động tác tập thể dục. Rồi ngáp. Rồi gãi nách, gãi sườn sồn sột. Rồi khịt mũi thấy mùi gạo ngâm, liền nhổ đánh phịch. Mùi đ. gì mà chua phát tởm thế, ông Nhớn? Cô Mùa dậy muộn lắm. Quãng hơn mười giờ cô mới cùng Nhớn vắt vẻo cái ví dầm đi ăn trưa. Họ ăn cơm trưa ở quán cơm bình dân về, xong lại đóng cửa buồng im ỉm. Đây mới là lúc họ làm khổ tai nhức óc những người hàng xóm. Họ cầu chí nhau. Họ đùa nghịch nhau. Họ la hét. Rồi thì thoáng lại vỗng vọt lên tiếng ré chối tai của cô Mùa. Cô kêu:

"Cần đ. gì mà đau thế, bố ai chịu được." Cô chửi: "Tiên sư thằng nhãi, bà đã mệt phờ ra rồi mà mày còn hành bà à!"

Chí chóc cho đến năm giờ chiều thì Nhón mở cửa dất xe máy ra. Chàng đeo nàg đi làm. Bây giờ thì thật là nàg vì nàg đã thoát hẳn cái lột thô phàm quê mùa vốn dĩ. Nàg mặc váy cộc màu tím, hoa đỏ. Nàg mặc áo vai bông, riềm cổ chồm tới rìa cặp vú phồng. Mặt nàg biến dạng hoàn toàn. Sơn phấn phủ một lớp dày, trên đó một bàn tay thâm mỹ đã vẽ lên một cái mặt nạ đàn bà mắt to thô lỗ, miệng cười toe toét, thần thái nồng nã, như thấy đàn ông là vô lấy ngẫu nhiên. Nách cặp cái ví đầm, nghiêng nghiêng mái tóc dính hờ cái mũ nôi đỏ cờ, tay cặp điều thuốc, ngồi vắt vẻo ở sau xe, nàg rõ là một tiểu thư đài các đang đến công

sở. "Thôi, đậu ở đây. Chờ em. Bai, bai." Nàg hôn vào bàn tay, rồi giơ lên xoa xoa ra hiệu tạm biệt chàng. Chàng quành xe, chạy một quãng rồi rẽ vào một quán nước. Đám người ngồi quán đang đánh bài, quay lại, nhay nháy mắt: "Nhón, vớ được cô em thơm thịt nhậy!", "con nhà làm bún chuyên này đòi đòi thành công tử rồi. Cơm no bò cưỡi sướng chưa? Sao không mời chúng tao một châu bía, mày?" Công tử Nhón không nói, nhấc bao thuốc 555, rút một điếu, châm lửa, trả tiền rồi đi ra. Nổ máy xe, Nhón cho xe chạy về nhà. Cậu đi qua sân, thấy mẹ và chị đang sóc gạo, không nói một lời, dựng xe, vào buồng xách cái làn đựng đầy

quần áo nữ, quàng vào tay lái xe, đánh xe đi. Lát sau nghe tiếng xe cậu quay trở về, tôi nhìn sang thấy cậu đang dỡ từng cái áo quần đã qua máy giặt phất lên cái dây phơi giăng qua sân. Cái dây phơi như có đàn bướm sặc sỡ vừa đậu xuống. áo sơ mi các kiểu, may ô, váy dài, váy ngắn đủ màu và những chiếc nịt vú, quần lót đàn bà rung rinh trong gió, lấp cả lối qua lại của hai mẹ con bà Gái lúc này đang sửa soạn đồ nghề cho buổi sản xuất tinh mơ sớm mai.

Hai mẹ con bà Gái đi ngủ từ lúc chập tối. Tivi không có. Radiô cũng không. Nhưng có họ cũng chẳng xem, chẳng nghe. Họ nhờ vào bóng đêm để tái tạo nguồn lực, để trở dậy lúc hai giờ sáng làm mẻ bún mới. Tuy vậy giấc ngủ của họ, kể từ ngày Nhón kiếm đâu được chiếc xe và đèo cô Mùa về ăn ở, lại bị quấy rầy. Mười một giờ rưỡi, chiếc Honda nữ hoàng đỏ nổ máy ầm ầm. Đón được cô tình nhân về rồi, căn nhà còn ầm ĩ thêm một lúc nữa, cho đến tận lúc cô Mùa gắt: "Sao hôm nay gặp toàn bọn đều thế không biết! Thôi đi! Đang nấu cả ruột đây, đang một bỏ cha đây!"

Ngày nào cũng như ngày nào, lịch trình sinh hoạt của cậu út Nhón cứ đều đều diễn đi diễn lại như thế! Thật chẳng còn hiểu quan hệ của họ thuộc là kiểu cách gì. Vợ chồng thì không phải! Vì chẳng nhẽ Nhón khinh bỉ mẹ cậu là con mẹ làm bún đàn ngu không biết gì nên không thèm hỏi qua một câu. Không gì thì

cũng phải ăn hỏi cưới xin dàng hoàng chứ. Mà xem cái cung cách con đàn bà đi đêm về hôm ở nhà người ta đến cả tuần mà không biết chào hỏi ai lấy một câu, lại có ý hợm của lên giọng hiếu sự mĩa mai, ăn nói chỏng lỏn, cợt nhả, thô lỗ thì đó hẳn không phải là con người tử tế đứng đắn rồi!

Bà Gái, Gái lùn ngậm miệng làm thinh. Đã quen với một thế giới không ngôn ngữ. Đã nhận ra chẳng có thể thay đổi được tình hình. Hơi sức của họ chỉ còn đủ để hoàn thành chức trách của con người lao động là làm ra sản phẩm để nuôi thân thôi. Mặc dầu tôi biết là họ giận lắm và nếu giận cô Mùa một thì họ giận cậu Nhón hai. Cậu Nhón bám vào cô Mùa để vình thân, để ra khỏi kiếp phận. Cậu rùng rình đồng tiền tiêu pha. Cậu mặc áo sơ mi hãng Pie-Cácđanh, đi giày Italia, đeo đồng hồ Seiko, hút thuốc ba số. Cậu chẳng đoái hoài gì đến mẹ và chị. Cậu quát: "Vứt mẹ nó cái nghề chết tiệt của các bà đi. Tởm đ. chịu được!" Cái phải đến cuối cùng cũng đến. Một trưa, đang đọc sách, bỗng nghe thấy tiếng la lối om sòm bên nhà bà Gái, động lòng tôi vội chạy sang.

Bà Gái đang ngồi sàng gạo ở cửa căn buồng. Mặt gằm xuống cái sàng, bà không dám ngẩng lên vì tiểu thư Mùa mặc bộ đồ cộc, hở nách mỏng tang ở cạnh cái dây phơi la liệt váy áo, đang nhảy chồm chồm, chao chát:

- Cha tiên nhân đưa nào ăn không ăn hông lấy của tao cái đồng

hồ Lôông-din giá hơn mười vé nhá! Bà báo cho mà biết, duyên ai phận nấy chớ ghen mà nồng. ừ, bà là gái cave đấy! Bà thuê thằng Nhớn nó làm vệ sĩ cho bà, bà nuôi nó, bà cho nó tiền, để nó bồi dưỡng sức khoẻ để nó ôm ấp bà đấy. Này, đừng có nói bà đã chán chê mê mãi vì khách chơi nó vầy vò, nay lại quyền rũ thằng Nhớn vì bà là con nặc nô dân đảng chưa đã con thèm nhé! Cave là nghề của bà. Còn thằng Nhớn nó là tình nhân của bà. Hai việc khác nhau nhé!

Bất nhẫn quá, có lẽ là vậy, dầu là Mùa chửi nhau một mình, từ trong buồng, Nhớn vội nhao ra để can ngăn. Nhưng vệ sĩ vừa ra khỏi cửa, còn đang mắt nhắm mắt mở đã bị cô cave cản lại và thực hiện ngay một cú đánh nhà nghề, tay đẩy chân ngáng khiến cậu quay lơ ra đất.

- Cả ông nữa. Ông còn liếc ngang liếc dọc con mắt xanh mỏ đỏ nào nữa thì tôi cho mẹ nó một nhát cho xong đời đấy, hiểu chưa? Chó nào, chủ ấy chứ! Đ. mẹ không có tao nằm ngửa ra thì lấy c. mà đổ vào nôi à! Nói cho mà biết, không có tiền của bà thì mày lấy đâu đồng hồ mà đeo, áo quần sang trọng mà mặc, xe máy mà đi. Mày mở mày mở mặt nhờ con cave này đấy, hiểu chưa? Chứ cái thứ con nhà làm bún như mày, chỉ đáng giặt xi líp cho bà thôi, con sãi ở chùa thì quét lá đa thôi, chứ tướng của bấu đấy, hả!

Thấy mình hèn quá, Nhớn vận nội công bật dậy, định xông tới và

vào mồm cô cave nọ mấy cái, nhưng chưa kịp đã sững người há hốc mồm. Tiểu thư cave mặt hầm hầm quay lại đưa tay giật giật liên hồi quần áo phơi, rồi vào buồng xách làn nhựa ra, nhét đầy vào đó, đoạn đi tới cái xe Honda đỏ chót ngồi lên, không cần thay quần áo, dận máy nổ ầm ầm.

- Kim Mùa! Kim Mùa! Cho anh xin lỗi! Anh xin lỗi em mà!
Không nơi nương tựa, Nhón lại trở thành kẻ thất nghiệp ăn bám mẹ và chị. Nhưng một tháng sau, nhờ mẽ người cao ráo, xinh nhả cậu lại được làm vệ sĩ cho một ả cave khác. Cậu lại có xe máy đi, quần áo đẹp mặc và tiền tiêu rủng rỉnh. Nhưng lần vẫy vùng này để cố ra khỏi bóng tối của khuynh hướng thoái triển trong số kiếp cũng lại không ăn thua. Vẫn lại là kịch bản cũ và có thêm hồi kết thúc bi đát hơn. Trong một trận tranh giành quyền lực, Nhón bị đối thủ tấn cho trận bò kê bò càng. Phục thuốc ba tháng sau Nhón mới lại sức. Bà Gái nói: " Thôi, con ở nhà làm bún với mẹ và chị đi. Vất vả, nhưng đồng tiền kiếm được nó chắc chắn vì nó lương thiện, con à." Thấy ông con im, bà liền hấp háy con mắt, phấn khởi: "Mẹ già, chị con cũng yếu rồi, giờ làm buổi đực buổi cái thôi, cần có con giúp đỡ trông nom cơ nghiệp này. Nếu con bằng lòng, mẹ sẽ đưa con ít tiền để con lo việc mua máy móc, vì mẹ nghe nói giờ người ta không làm bằng tay nữa, người ta đã chế tạo ra máy xay, máy nhào, máy vắt bún rồi." Mẹ vừa dứt lời, Nhón liền nhồm dậy: " Mẹ có được bao

nhiều tờ?"

Giờ thì Nhón giữ chân gác khách sạn Rose ba sao tư nhân ở phố Q. Đó là những nỗ lực cuối cùng để giành lấy cái cậu không có, để đổi thay địa vị của cậu, nhưng buồn thay cậu khoe với tôi: phải mất năm vé đút lót mới được nhận vào việc ấy. Thấy tôi nhún vai, cậu liền mím môi cười lặng: Chị y hệt mẹ em. Nhưng chị ơi, chỉ cần một năm tiền boa là em lấy lại đủ vốn thôi. Rồi cậu con trai nhà làm bún ngả người, giang hai tay vênh vang một cách hồn nhiên và tôi đòi: Cứ sắp mặt xuống làm nên u tối có biết gì đâu. Cậu nói - Bây giờ mở mắt ra mới biết: Thiên hạ họ ăn chơi thật là khủng khiếp! Một bữa tiệc chi vài ba triệu là bình thường. Còn một tay giám đốc từ nơi khác đến, thuê khách sạn, cấp theo một con bò như cõ Kim Mùa bao cả tháng là thường xuyên. Thật hầu hạ bọn này cũng còn hơn ông bác em theo Cụ Thượng nào đó vào Huế làm bún cho cụ ăn, còn hơn đầu tắt mặt tối như mẹ em, chị em, chị ạ./.

1999